

КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДСИСТЕМИ КОНТРОЛЮ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

З погляду системного підходу формалізовано концепцію організації контролю управлінських рішень. Застосовано ресурсно-процесний підхід до дослідження суб'єктної та об'єктної компоненти.

Ключові слова: контроль, управлінські рішення, система, організація, концепція.

Важливим моментом у дослідженні організації контролю прийняття управлінських рішень є сприйняття самого поняття «організація» як системи (підсистеми) і в зв'язку з цим упорядкування думок щодо суб'єктів і об'єктів організації, підсистеми контролю управлінських рішень. Остання, як відомо, є проявом (частиною, складовою) системи внутрішнього контролю в межах системи управління будь-якого підприємства.

Дослідження сутності системного підходу тим чи іншим способом пов'язане з визначенням поняття «система».

Теоретичні уявлення про ідею системного підходу для формування його як методологічної основи досліджуваного явища було ґрунтовно здійснено І.В. Сіменко [1, с. 11-26]. Систематизація наукового доробку попередників – відомих російських та українських вчених, таких як (В.Г. Афанасьєв, А.І. Берг, І.В. Блауберг, О.О. Богданов, Б.І. Валувєв, В.Н. Волкова, Д.В. Гвішіані, Є.П. Голубков, В.М. Глушков, В.Н. Козлова, Б.В. Мільнд, С.П. Ніканова, В.М. Садовський, Ф.Є. Тенніков, Ю.І. Черняк, М.Г. Чумаченко, Є.Г. Юдін та ін.), – дало можливість не лише провести теоретичний аналіз розвитку самої ідеї системного підходу за епістеміологічними рівнями пізнання, а вивчити особливості ідеогенезу системного підходу залежно від когнітивного наповнення поняття «система».

Метою поданої статті є побудова концепції організації контролю управлінських рішень з погляду системного підходу та деталізація її елементів.

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати еволюційний шлях понять «система», «системний підхід» з метою ґрунтовного використання основних категорій системної парадигми щодо організації контролю управлінських рішень як підсистеми.

2. Формалізувати концепцію організації контролю управлінських рішень в умовах системного підходу, встановити взаємозв'язок і підпорядкованість елементів підсистеми.

3. Застосувати ресурсно-процесний підхід до дослідження суб'єктної та об'єктної компоненти підсистеми контролю управлінських рішень.

Питання дослідження систем і використання за умови їх організації такого методологічного інструменту, як «системний підхід» сформовані в науковому знанні теорії систем, теорії організації, системному аналізі, синергетиці, кібернетики, теорії управління.

З метою ґрунтовного використання основних категорій системної парадигми стосовно досліджуваного явища – організації контролю управлінських рішень як підсистеми – проведено аналіз еволюційного шляху самого поняття «система».

Як звісно, людський досвід завжди мав системні ознаки [2, с. 27]. Сам термін «система» виник від грецького слова *systema*, що означало «ціле», «складене із частин, з'єднань». Це поняття відображало єдність закономірно розташованих у просторі і частин цілого, які перебувають у взаємному зв'язку. Еволюційний шлях дефініції «система», який досліджувався багатьма вченими, підтверджує головний висновок про наявну непогодженість думок щодо визначення поняття «система». І на це звертається особлива увага. «Причина усього криється як у складності характеризованого об'єкта, так і багатоплановості його практичного використання» [3, с. 4].

У практичній діяльності теорія систем змінювалася не тільки щодо форми, але й за змістом розвивалася від моносистем до полісистем, від простих до складних.

Огляд літературних джерел показав, що найчастіше термін «система» використовується у тих випадках, коли необхідно охарактеризувати досліджуваний об'єкт як єдиний складний, елементи якого певним чином пов'язані між собою або перебувають у певних відносинах. У нашому дослідженні це підсистема контролю управлінських рішень у загальній системі внутрішнього контролю підприємства.

Системний підхід є тією платформою, що дає змогу: пов'язати різноманітний матеріал воєдино взяти до уваги безліч різних факторів, виокремити з них ті, що найбільшою мірою впливають на об'єкт з точки зору наявних загальносистемних цілей та критеріїв; знайти шляхи та методи ефективного впливу на них [4, с. 8]. Системний підхід являє собою напрямок методології наукового пізнання та соціальної практики, в основі якого лежить розгляд об'єктів цих систем. Крім того, він організує дослідників на розкриття цілісності об'єкта, виявлення різних типів зв'язків у ньому та зведення їх в єдину теоретичну картину [5, с. 24].

Аналіз визначень системного підходу показує: по-перше, їх різноманіття, а по-друге, не можливо погодитись із думкою про відсутність єдиного підходу до визначення [1, с. 23]. Навпаки, є підстави підтвердити тезу про принципово міждисциплінарний характер системного підходу. А звідси виходить, що є можливість переходу основних закономірностей, тенденцій, принципів понять із однієї сфери діяльності до іншої. У нашому дослідженні від управління до управлінських рішень; від управління до контролю управлінських рішень; від організації системи управління до організації підсистеми контролю управлінських рішень і, нарешті, системного підходу до самої організації підсистеми контролю управлінських рішень.

Таким чином, системний підхід як методологія наукового питання являє собою сукупність методів дослідження окремо взятих компонентів (частин, елементів) об'єкта дослідження (в нашому випадку – організації підсистеми контролю управлінських рішень), їх взаємозв'язків і взаємодій.

Організація як система включає чотири основні елементи: суб'єкт, об'єкт, процес і комунікації. Процес організації що до системи (система контролю) є джерелом, умовою та механізмом її створення (формування), розвитку. Тому організація як процес є первинною, а як система – вторинною.

Логіка міркувань приводить до авторського визначення терміна «системний підхід до організації підсистеми контролю управлінських рішень» як сукупності методів дослідження елементів організації підсистеми контролю управлінських рішень, їх взаємозв'язків і взаємодій.

Формалізація концепції організації контролю управлінських рішень в умовах системного підходу наведена на рисунку 1.

Розглянемо кожен елемент системи підсистеми контролю прийняття управлінських рішень. Перш за все, основними елементами підсистеми є суб'єкт, об'єкт, процес і комунікації, що забезпечують зв'язок між елементами з погляду процесно-ресурсного підходу.

Систематизація об'єктів організації контролю буде не завершеною внаслідок неврахування такого фактора, як класифікація об'єктів управління, відповідно до яких формуються саме проблеми (ресурсів, процесів). Класифікація об'єктів внутрішнього контролю донедавна була практично не розроблена. На цю проблему особливу увагу звернула В.Ф. Максимова [6, с. 138].

Наш висновок про можливість і доцільність використання процесно-ресурсного підходу до побудови класифікації проблем, стосовно яких приймають управлінські рішення, ґрунтується на результатах досліджень попередників.

Як відомо, значний внаслідок у розвиток ресурсно-процесного підходу до класифікації об'єктів управління та контролю зробив Б.І. Валусєв [7; 8]. Класифікація, в основу якої була покладена спроба застосувати формулу К. Маркса щодо кругообігу промислового капіталу як методологічного підходу до виокремлення економічних об'єктів і зосередження на них функцій усіх функцій управління та особливо контролю [7, с. 10], формує уявлення про підприємство як про економічну систему, окреслену межами кругообігу засобів, показує економічну структуру об'єкта управління, описує різні за економічною суттю ресурси з точки зору процесів придбання, поповнення та використання.

Уточнюючи цей підхід, В.Ф. Максимова підкреслює: «Сукупні ресурси і господарські процеси досліджуються в разі необхідності контролю використання конкретного виду ресурсів у конкретному господарському процесі з метою вдосконалення окремих сфер діяльності» [6, с. 165].

Якщо завершити логічні міркування, то самі управлінські рішення спрямовані на вирішення проблем щодо використання конкретного виду ресурсів у конкретному господарському процесі.

Системний підхід передбачає організацію самого процесу контролю, управління цим процесом і організацію обслуговування процесу контролю управлінських рішень.

Якщо врахувати, що взаємовідносини суб'єкта і об'єкта включаються в процес, то поняття організація контролю управлінських рішень як підсистеми внутрішнього контролю в загальній системі управління підприємства значно розширюється за рахунок суб'єктної компоненти.

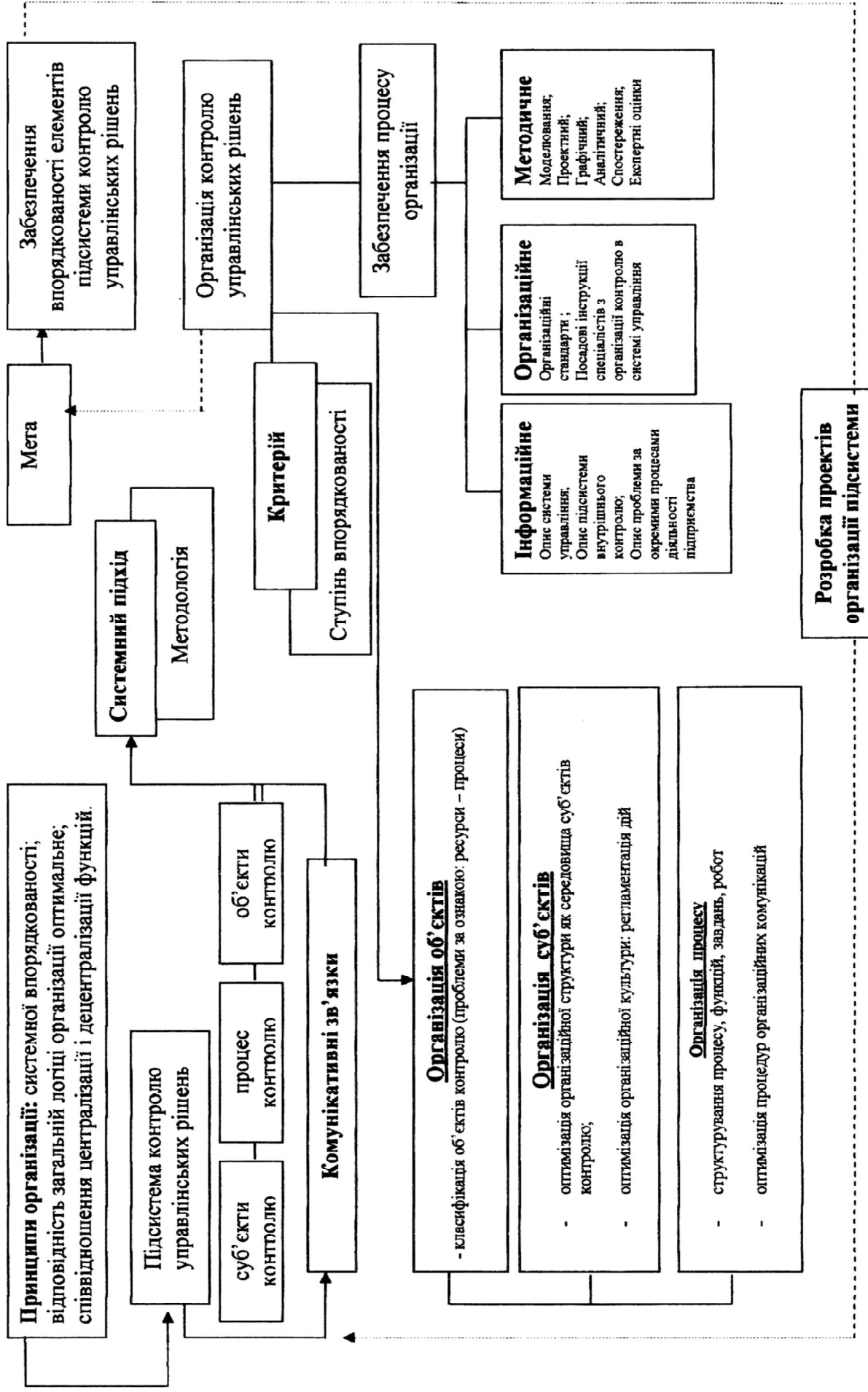

Рисунок 1 – Системний підхід до організації підсистеми контролю управлінських рішень

Як відомо, суб'єктна компонента контролю управлінських рішень представлена підрозділами та персоналом апарату управління. Значущість кожного з підрозділів (відділи, групи, сектори) визначається тим, що вони не тільки зосереджуються на накопиченні інформації про відхилення щодо кожного з об'єктів контролю, але й на аналізі цієї інформації, а також розробці коригуючих дій. Суб'єкти управління (контролю управлінських рішень) за рівнями ієрархії управління підприємства подані на рисунку 2.

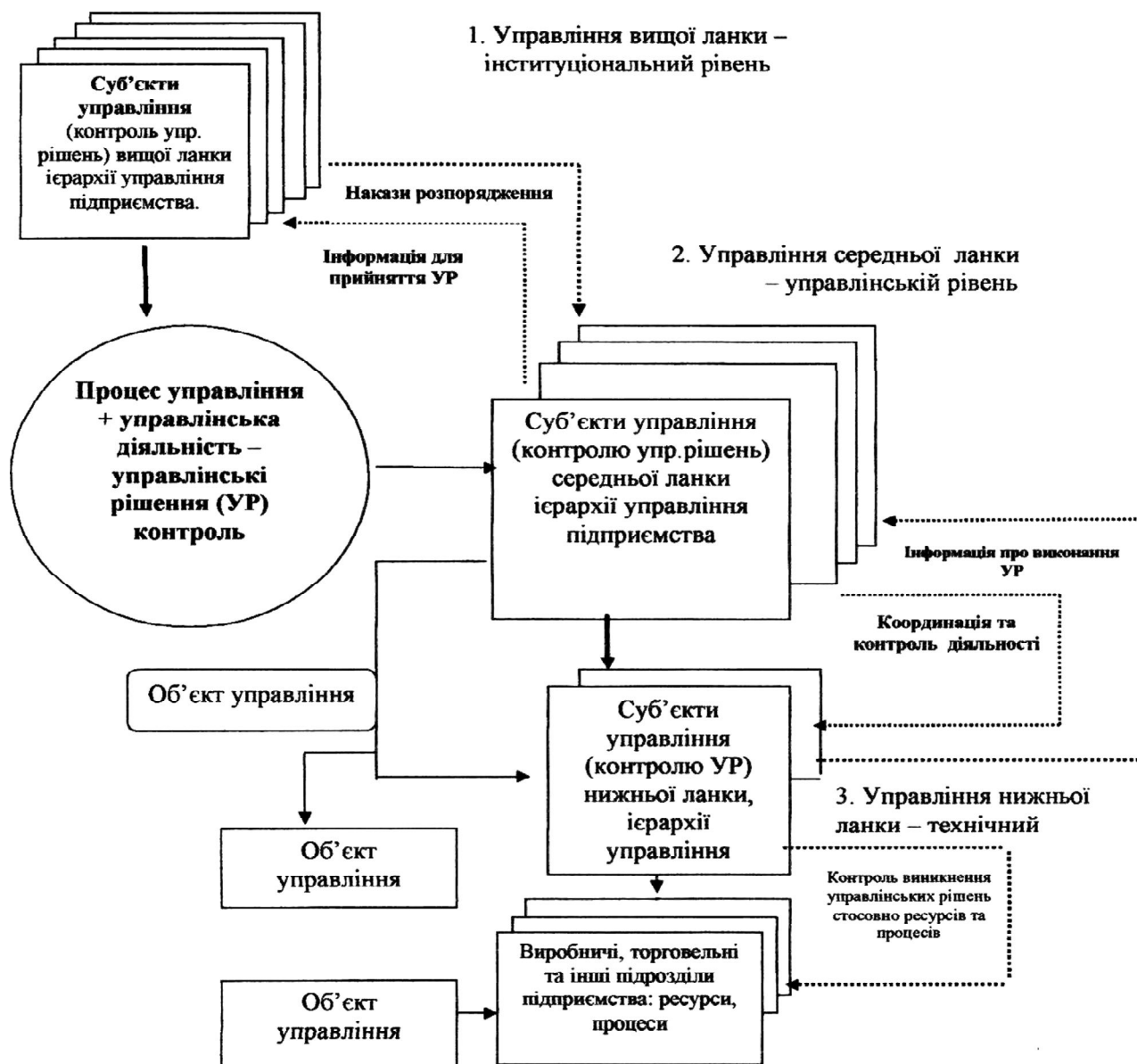

Рисунок 2 – Суб'єкти управління (контролю управлінських рішень) за рівнями ієрархії управління підприємства (формалізовано за І.В. Сіменко і Т. Парсоном)

Організація суб'єктів контролю управлінських рішень підпорядкована принципам організації процесу контролю як такого.

Ми поділяємо думку професора В.Ф. Максимової щодо формування принципів організації підсистеми контролю управлінських рішень у загальній системі внутрішнього контролю.

Зокрема, до принципів саме організації підсистеми належать:

- принцип системної впорядкованості;
- відповідність загальній логіці організації управління;
- оптимальне співвідношення централізації та децентралізації функцій.

Наведені вище принципи є проявом законів організації систем (підсистем). Так, відповідність загальним закономірностям побудови систем є проявом закону необхідної різноманітності. Р.А. Фатхутдинов особливо підкреслює, що: «Реально втіленим у практику він буде за умови прояву також закону самозбереження, закону синергії та закону концентрації [9, с. 23]. Власне процес організації контролю управлінських рішень підпорядковано основній меті – забезпеченню впорядкованості елементів підсистеми контролю управлінських рішень.

Під організацією процесу контролю управлінських рішень слід розуміти створення організаційних передумов для накопичення достатньої інформації про об'єкти, що контролюються (в нашому випадку це сукупність об'єктів: якість інформаційної підтримки управлінських рішень; критерії обґрунтування рішень; діяльність декомпозиції доцільності цілей і завдань; обґрунтованість обмежень з ресурсів і часу; ступінь альтернативності рішень; дотримання принципів організаційного супроводу рішень; своєчасність і повнота виконання управлінських рішень), а також фіксація результату контролю та реалізації його матеріалів з метою внесення корективів в управлінські рішення.

Організація контролю управлінських рішень повинна відбуватися за такими напрямками:

1. Організація об'єктів, класифікація об'єктів контролю (проблеми за ознакою «ресурси-процеси»).
2. Організація суб'єктів: оптимізація організаційної структури як середовища суб'єктів контролю; оптимізація організаційної культури (регламентація дій).
3. Організація процесу: структурування процесу, функцій, завдань, робіт; оптимізація процедур організаційних комунікацій.

При цьому організація контролю управлінських рішень не можлива без відповідного забезпечення – інформаційного, організаційного та методичного, що відображено на рисунку 1.

Висновки. Отже, під організацією процесу контролю управлінських рішень слід розуміти створення організаційних передумов для накопичення достатньої інформації про об'єкти, що контролюються, а також фіксація результату контролю та реалізації його матеріалів з метою внесення корективів в управлінські рішення. Застосування системного підходу до дослідження підсистеми організації контролю управлінських рішень дозволило виокремити основні елементи (принципи організації, підсистему контролю управлінських рішень (суб'єкти, об'єкти контролю, процес і комунікативні зв'язки), мету та напрямки організації контролю управлінських рішень, забезпечення процесу організації, а саме (інформаційне, організаційне, методичне), встановити між ними зв'язки. Це дозволило структурувати та формалізувати концепцію організації контролю

управлінських рішень, що сприятиме оптимізації та підвищенню ефективності процесу прийняття якісних рішень управлінським персоналом.

Закономірним продовженням проведеного дослідження буде формалізація інформаційного забезпечення та інструментарію контролю управлінських рішень.

Література

1. Сіменко І.В. Якість системи управління підприємствами: методологія, організація, практика: монографія / І.В. Сіменко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – 394 с.
2. Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание и управление / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1981. – 432 с.
3. Глущенко В.В. Исследование систем управления: учеб. пособие / В.В. Глущенко. – М.: Крапая, 2004. – 416 с.
4. Р. Джонсон [и др.]; перевод с англ. под ред. Ю.В. Гаврилова, Ю.Т. Печатникова. – М.: Сов. радио, 1971. – 648 с.
5. Черняк Ю.И. Простота сложного / Ю.И. Черняк. – М.: Знание, 1975. – 216 с.
6. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку / В.Ф. Максимова. – К.: АВРІО, 2005. – 264 с.
7. Валуев Б.И. Проблемы развития учета в промышленности / Б.И. Валуев. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 215 с.
8. Контроль в системе внутрипроизводственного хозрасчета / Б.И. Валуев [и др.]. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 239 с.
9. Фатхутдинов Р.А. Система менеджмента / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Интел-Синтез, 1997. – 352 с.